

SERKENŐ IFJÚSÁG

ATAVALYI ÉV NOVEMBERÉBEN VIZSGÁLATOT VÉGEZTÜNK¹ hét budapesti táncos szórakozóhelyen abból a célból, hogy felmérjük az azokba látogató fiatalok dohányzási, valamint alkohol- és drogfogyasztási szokásait. Magyarországon a drogfogyasztás elterjedtségének becslését célzó vizsgálatok számos problémát vetnek fel (Paksi, 1997), ugyanakkor bizonyos területek alig-alig feltártak. A különböző statisztikák mentén nyert adatok az 1990-es évek elejétől a kábítószerprobléma jelentős növekedését jelzik. Az ismertté vált kábítószeres bűncselekmények, valamint a vádemelések száma 1992-ben megháromszorozódott az előző évihez képest (Fridli, Pelle és Rácz, 1994); folyamatosan növekszik a lefoglalt illegális kábítószerek mennyisége (Katona és Talabér, évszám nélkül), s hasonlóképpen folyamatos növekedés jellemzi az egészségügyben megjelenő kábítószerfogyasztók számát. Így például 1996-ban 33 %-kal többen jelentkeztek szakorvosi rendelésen, mint a megelőző évben (OPNI, 1997). Gerevich és Bácskai (1994) – házi orvosok körében végzett vizsgálatukban – 1990 és 1992 között szintén a drogfogyasztók számának növekedését találták. Az eredmények rámutatnak, hogy mind az illegális kábítószereket használók, mind a pszichoaktív gyógyszereket fogyasztók száma emelkedett, ez utóbbiak körében azonban a növekedés jelentősebb. Elképzelhető, hogy ezen – talán némileg meglepő – vizsgálati eredmény is az ilyen jellegű becslési eljárások viszonylagos megbízhatatlanságát jelzi, s elsősorban arra mutat rá, hogy a legális gyógyszerekkel visszaélők valószínűbben kerülnek a házi orvosok látókörébe, mint az illegális szereket fogyasztók. Mint Paksi (1997) rámutat, mindezek a vizsgálatok nemcsak az esetleges és esetlegesen pontatlan adatgyűjtés problematikáját vetik fel, de az is kérdéses lehet, hogy milyen mértékben következtethetünk azokból a tényleges drogfogyasztás mértékére.

A közvetlenül a drogfogyasztást mérő vizsgálatok eredményei szerint a tizenhat éves középiskolások mintegy 10 %-a próbált már valamilyen illegális szert élete során (ezt nevezik életprevalencia értéknek), s ugyanakkor ez az érték nem mutatott lényeges változást 1992/93, valamint 1995 között (Elekes és Paksi, 1996; Paksi, 1997). Ezen eredmények mindazonáltal európai viszonylatban meglehetősen megnyugtató képet festenek a magyarországi droghelyzetről (összehasonlításképpen Hibbel és munkatársai, 1997).

A fenti vizsgálatok közötti összeférhetlenség feloldása egyelőre várat magára. Jelen pillanatban, az aktuális statisztikai adatgyűjtési eljárások megbízhatatlanságából fakadóan nem tudjuk bizonyosan megválaszolni a kérdést, vajon valós növekedést jeleznek-e ezek a számok, avagy a rendőrség és a határőrség növekvő aktivitását (vö. a lefoglalt drogok mennyisége), veszélyesebb szerhasználatot (a droggal

¹ A vizsgálat a Budapesti Szociális Forrásközpont koordinációjában folyt, a Gyermek- és Ifjúsági Alap támogatásával. Köszönettel tartozom *Sajgál Rózsa*, *Gosztonyi Géza* és *Tagányi Szabolcs* segítségéért. Az irodalom felkutatásában Kiss Zsuzsanna volt segítségemre.

kapcsolatos elhalálozás), vagy az egészségügy nagyobb befogadókésztségét, az újonnan megszülető drogambulanciák vonzerejét, a toleránsabb (?) drogpolitika révén valószínűbb kezelésbe kerülést. A lehetséges torzító faktorok száma még sorolható, ehelyett azonban csak egy különös színfoltot jelentő tényezőt említenék; nevezetesen, hogy az elmúlt néhány évben (1993 óta), a büntetőeljárás alternatívájaként kezelésbe kerülő – többnyire cannabis típusú szereket fogyasztó – személyek sajátos torzításra adhatnak lehetőséget, amennyiben az egészségügyi statisztikákban jelennek meg. Elég, ha arra gondolunk, hogy ők többnyire egészen másfajta populációt képviselnek, mint az önként kezelésbe vonulók, hiszen éppúgy lehetnek kábítószerkereskedők (bár ez a ritkább), mint először kipróbálók, vagy „ideális” esetben valóban segítségre szoruló addiktív fogyasztók.

Visszatérve az iskolai populációkon végzett vizsgálatokra, ezen eredmények megbízhatósága tekintetében sokkal megnyugtatóbb a helyzet, a valós állapot azonban értelemszerűen lényegesen differenciáltabb, mint amit a fenti, „survey” típusú kutatások jeleznek. Ezek a vizsgálatok ugyanis keveset árulnak el az egyes rizikócsoportnak tekinthető populációk drogfogyasztó szokásairól. Az ilyen jellegű felmérések teljességgel hiányoznak a magyar kutatási palettáról, az egyetlen kivételt Rácz etnográfiai és interjú módszerrel végzett utcai szubkultúra vizsgálatai jelentik (Rácz, 1989; Rácz és Hoyer, 1995), amelyek azonban a módszer jellegéből fakadóan a drogfogyasztás elterjedtségének becslésére nem alkalmasak.

Jelen vizsgálat célja ennek a kutatási irányynak a továbbvitele volt, hogy egy eddig nem vizsgált, bizonyos mértékben misztikusan kezelt, de legalábbis találgatásokkal övezett csoport kábítószerfogyasztó szokásait mérje fel, nevezetesen a táncos szórakozóhelyeket látogató fiatalok különböző drogokkal való kapcsolatát. Vizsgálatunkban a módszertani lehetőségek ötvözetét választottuk, így bár saját környezetükben, a discókban kerestük meg a célpopulációt, mégis a kérdőíves módszert választottuk eszközül az inkább kvalitatív adatokat felmutató résztvevő megfigyeléssel² szemben.

A vizsgálat bemutatása előtt érdemes egy gondolat erejéig foglalkozni a kérdéssel, hogy milyen kép élhet a közvéleményben vizsgálatunk tárgyáról. A médiák által sugallt kép úgy tűnik, ma már axióma-szerűen kapcsolja össze a discót, elsősorban a house, vagy techno zenét is játszó helyeket a drogfogyasztással. Csupán a *Magyar Hírlapot* áttekintve egyértelmű üzenetet sugallnak az olyan címek, mint a „Kábító diszkó” (Magyar Hírlap, 1996. július 18. p. 15.), „Száz fiatalból egy drogos lesz. Van-e víz a mosdóban” (Magyar Hírlap, 1996. július 2. p. 5.), vagy „Diszkó és drog” (Magyar Hírlap, 1997. május 29. Melléklet). Bár egyértelmű következtetések levonásához érdemes lenne a témát behatóbban tanulmányozni (s tudomásom szerint erre történtek is kísérletek, például Oprics és Paksi jelen számban írt cikkét), általánosságban mégis felvethető – s külföldi vizsgálatok szintén ezt támasztják alá (Korf, Blanken és Nabben, 1991) –, hogy a médiák nyomására a közvélemény hajlamos a discók és a drogfogyasztás összekapcsolására, illetve a kábítószerhasználat kialakulásában a discók felelőségének megállapítására. Jelen felmérés

² A résztvevő megfigyelés az etnográfia, illetve a kulturális antropológia sajátos kutatási módszere, melynek során a kutató részt vesz a vizsgált populáció (kultúra, szubkultúra) életében, s a csoport megfigyelt viselkedéséből vonja le következtetéseit. A party-szubkultúra vizsgálatában örvendetes kezdeményezés Fejér. Balázs ilyen irányú kutatása (Fejér, 1997).

célja többek között annak vizsgálata volt, hogy mennyiben torzításnak, bűnbakképzésnek, s mennyiben a valós helyzetnek tudható be ezen kép kialakulása.

A vizsgálat

Budapest táncos szórakozóhelyeit áttekintve, négyféle típust tudtunk azonosítani.

(1) Az első kategóriába azok a hagyományos értelemben vett *discók* kerülhetnek, amelyek többnyire a centrumtól némileg távolabb eső, de jól megközelíthető helyen található. Általában két helyszínen egyidejűleg teremtenek szórakozási lehetőséget a hagyományos pop-zenét, illetve techno, house, acid, rave stb. zenéket kedvelőknek. Ezek a helyek ezernél több ember befogadására képesek, szinte kizárólag hétvégén (péntek és szombat este) tartanak nyitva, s mind a belépő, mind az italárak tekintetében borsos árakkal jellemezhetők.

(2) A második kategóriába az úgynevezett *partyk* kerültek, amely rendezvények inkább szervezőhöz, mint helyhez kötöttek. A helyszín többnyire a centrum; kizárólag úgynevezett party-zenéket (house, acid stb.) játszanak. A rendezvényeket általában hétvégére szervezik, s mintegy 300-1000 embert vonzanak egy-egy este; az árak átlagosak.

(3) A harmadik típusba olyan kisebb *klubokat* soroltunk, amelyek a hét minden napján nyitva tartanak, s többek között – például billiárdozási lehetőség mellett – táncolási lehetőséget is biztosítanak. Ezekben a helyeken a zene az adott napi programtól függ. A klubok befogadási kapacitása általában lényegesen kisebb, mint az előző típusoké, az árak változók s belépőt többnyire nem szednek.

(4) Végezetül a negyedik kategóriát azok a kizárólag *house*, vagy *acid zenét játszó*, több ezer ember befogadására képes helyek képezték, amelyek többnyire hangárszerű épületekben, a centrumtól távol vagy a Budapest környéki falvak, városok határában található.

A vizsgálat terepéül hét – a fenti leírásoknak megfelelő – s az első három típus valamelyikébe besorolható helyszínt választottunk, melyek előzetes tájékozódásunk alapján a budapesti fiatalok körében jól ismert, számontartott helyek, programjukat rendszeresen közlik a fiatalok által olvasott programajánlók (Pesti Est, Pesti Műsor) is. A negyedik típusba sorolható szórakozóhelyek egyikében sem járultak hozzá az adatfelvételhez a szervezők. Mindazonáltal ezen típus, illetve a *tradicionális táncházak* és *etno táncklubok* kivételével lényegében lefedtük a budapesti fiatalok számára táncos szórakozási lehetőséget nyújtó helyek körét.

Az adatfelvétel a hét helyszínen³ összesen 17 alkalommal történt az alábbi megoszlásban. Minden helyszínen több kérdezőbiztos dolgozott, akik pontos információval látták el a kitöltőket és felügyelték a lehetőség szerinti hiánytalan kitöltést.⁴

³ Két-két discóban és party-n, valamint két kisebb és egy nagyobb (150-200, illetve körülbelül 700 ember befogadására képes) klubban jártunk.

⁴ Az összesen kitöltött 422 kérdőívből 41 (9,7 %) nem bizonyult használhatónak, majd a feldolgozás során további nyolc kérdőívet ki kellett hagynunk feldolgozásból a jelentős hiányosságok miatt.

Az adatfelvétel alakulása helyszín és nap szerint

			Milyen nap történt az adatfelvétel			Összes
			péntek	szombat	hétköznap	
Hol történt az adatfelvétel	disco	eset	86	68	-	154
		%	23,1%	18,2%	-	41,3%
	party	eset	55	49	-	104
		%	14,7%	13,1%	-	27,9%
	klub	eset	43	29	43	115
		%	11,5%	7,8%	11,5%	30,8%
Összesen	eset	184	146	43	373	
	%	49,3%	39,1%	11,5%	100,0%	

A discó-látogatók szociodemográfiai jellemzői

A megkérdezettek közel kétharmada volt férfi, az átlagos életkor 20,6 év volt. A többség 17 és 24 év közötti (82,6 %) budapesti lakos. Az elsődlegesen tanulók, illetve munkában állók aránya kettő az egyhez, s mindössze öt százalék a semmilyen elfoglaltsággal nem rendelkezők aránya. A tanulók mintegy fele-fele arányban járnak felső-, illetve középfokú oktatási intézménybe.

A többség (51,2 %) szülőkkel, további 16,4 % valamelyik szülővel él közös háztartásban. Mintegy tíz-tíz százalék egyedül vagy partnerével él együtt. A szülők többsége, így az apák 47,1, az anyák 39,3 %-a értelmiségi foglalkozású. A megkérdezettek 19,7 %-a (a még tanulók 26,3 %-a) nyilatkozott úgy, hogy nincs állandó bevétele. A munkában állók több, mint kétharmada 20-70000 forint, a tanulók többsége 20000 forint alatti jövedelemmel rendelkezik. Az egyes helyszínek között lényeges különbség a főnti szempontok alapján nem mutatkozott.

Dohányzás

A megkérdezettek több mint fele napi dohányos (57,6 %), s mindössze 9,1 % jelezte, hogy még soha nem gyújtott rá. A kezdő életkor (értve ez alatt azt az életévet, amikor a valaha használók legalább fele túl van az első próbálkozáson) 14 év. A lányok a fiúknál átlagosan közel egy évvel később kezdenek dohányozni. A valaha dohányzók 92,6 %-a legkésőbb 18 éves koráig elszívta az első cigarettát. Az elmúlt hónapban dohányzók átlagosan ugyanabban az életkorban gyújtanak rá először, mint akik aktuálisan nem dohányoznak.

Az adatfelvételt megelőző 30 napon 78,6 % dohányzott. Mintegy negyedük öt száznál kevesebb, 37 %-uk pedig 5-15 szál cigarettát szív el naponta. Tíz százalék a napi egy doboznál többet szívók aránya.

Az elmúlt hónapban dohányzók valószínűbben kerültek ki a party-, vagy klub látogatók, mint a hagyományos discókba járók közül, a dohányzás mértékében azonban nem mutatkozott különbség.

Alkohol

Mindössze négy személy állította, hogy soha nem fogyasztott még alkoholt, s további 16,6 %, hogy az elmúlt hónapban nem ivott. Összesen 39-en (10,5 %) nem voltak még részegek. A napi rendszerességű alkoholfogyasztók aránya 2,1 %, a heti többször ivóké 18,2 %. Mind a klubokban, mind a discóban gyakoribb volt az elmúlt harminc nap alatt történt alkoholfogyasztás, mint a partykon.

Az első alkoholfogyasztás időpontja átlagosan 13,7 év, mind a valaha, mind az elmúlt hónapban ivók között. 14 éves korra a megkérdezettek 61 %-a, 16 évesen 90 %-uk túl volt már az első pohár alkoholon. A lányok átlagosan közel egy évvel később (14,2 évesen) isznak először, mint a fiúk.

A valaha alkoholt fogyasztók 31,9 %-a jelezte, előfordult már, hogy ittasan vezetett, közülük minden ötödik személynél gyakran. Szintén közel egyharmad vallotta be, hogy adódott már valamilyen problémája alkoholfogyasztásból kifolyólag.

A valaha ivók mintegy harmada alkalmanként nem iszik többet egy üveg sörnek megfelelő alkoholmennyiségnél, míg mintegy 15 % azok aránya, akik egy-egy alkalommal hat üveg sörnél, vagy három deciliter tömény alkohólnál átlagosan többet fogyasztanak. Nem meglepő, hogy mind a gyakrabban ivók, mind az alkalmanként nagyobb mennyiségű alkoholt fogyasztók valószínűbben jeleztek problémákat alkoholfogyasztásukból kifolyólag.

Marihuána/hasis

A megkérdezettek közel kétharmada (64,9 %) fogyasztott valamikor élete során hasist vagy marihuánát. A legtöbb használó a party- és a klublátogatók közül került ki, aholis szinte mindenki szívott már marihuánát, míg a discóba járók közül ez „csak” minden harmadik személyről volt elmondható. A valaha fogyasztók 78,1 %-a, a teljes minta valamivel több, mint a fele, az elmúlt harminc napban is fogyasztott marihuánát. A megkérdezettek teljes körében minden tizedik személy napi fogyasztónak számít, s további 15,5 % heti többszöri használó.

A legtöbben tizenhat évesen próbálkoztak először marihuánával, s 17 éves korra a valaha kipróbálók 59 %-a, 21 évesen 91,7 %-a túl volt az első kísérleten. A fiúk megintcsak közel egy évvel korábban próbálkoznak, mint a lányok.

A valaha használók túlnyomó többsége (77,7 %) kapta, s mindössze 12 % vásárolta az első marihuánás cigarettát. Az első kipróbálás döntően barátoknál/ismerősöknél, s csak mintegy minden tizedik esetben discóban, vagy egyéb szórakozóhelyen történt.

A későbbi fogyasztás is túlnyomórészt baráti körben jellemző (82,5 %), s az elsődleges forrást is a barátok képezik. Jelentős hozzáférési lehetőséget biztosítanak azonban a discók is (18,3 %), míg a dealerek szerepe a beszerzés tekintetében elhanyagolhatónak tűnik (3,2 %). Az elmúlt hónapban használók kilenc százaléka jelezte, hogy elsődlegesen partnerével, 3,2 % pedig egyedül szív a legszívesebben.

Az elmúlt hónapban fogyasztók közel harmada nem áldoz pénzt a drogra, s összesen 50 %-uk maximum havi ezer forintot szentel marihuána vásárlásra. Minden huszadik személy 5-15000 forintot, s további 5,5 % 15000 forintnál többet áldoz havonta a drogra. Ők elsősorban a gyakoribb, napi többszöri használók közül kerülnek ki.

A valaha fogyasztók 41 %-a ült valaha volán mögé marihuána fogyasztása után, s közel 40 %-uk – elsősorban a gyakrabban szívók, a napi többszöri használók, illetve a havi nagyobb pénzmennyiséget kiadók – teszi ezt gyakran.

Egyéb drogok

Bármilyen drogról legyen is szó, az első számú hozzájutási lehetőséget, csakúgy, mint a hasis és a marihuána esetében, a barátok, ismerősök jelentik. A kodeint és a szerves oldószereket nem számítva a második legjelentősebb helyszín, ahol a válaszolóknak drogot ajánlottak, az a discó, illetve az egyéb szórakozóhelyek. A szerves oldószerek esetében az utca a kodein tekintetében a megkérdezettek otthona játszik még jelentősebb szerepet. Az adott kábítószer fajtájától függően, a válaszolók három-nyolc százaléka jelezte, hogy az iskolában ajánlották neki a drogot.

*Az egyéb drogot valaha, az elmúlt három hónapban és az elmúlt 30 napban
használók aránya*

%	soha nem használt	valaha használt intravénásan	valaha használt összesen	elmúlt három hónapban	elmúlt 30 napban
amfetamin	59,5	6,4	40,5	30,0	26,0
kokain	79,4	3,2	20,6	11,0	8,6
extasy	72,1	1,6	27,9	16,9	13,4
LSD	62,2	3,2	37,8	20,6	15,8
opiát típus összesen	81,8	2,9	18,2	8,8	5,9
heroin	87,9	2,9	12,1	6,1	4,0
mák	89,8	1,3	10,2	3,8	2,7
kodein	94,4	0,5	5,6	2,9	1,3
ragasztó, szípu	94,1	0,0	5,9	0,0	0,0

A valaha bármilyen illegális szert kipróbálók aránya 68,6 %-a, s közülük minden negyedik személy csak marihuánát használ. Mint az a fenti táblázatból kitűnik, az egyéb drogok közül a legnépszerűbbnek az amfetamin mutatkozott, a válaszolók több, mint 40 %-a használta valaha ezt a szert. Közel hasonló számú fiatal próbálkozott már LSD-vel, míg valamivel kevesebben extasyval és kokainnal. A valamilyen opiátszármazékot kipróbálók aránya 18,2 %, míg a szerves oldószerezrel valamivel kevesebben próbálkoztak. Az elmúlt 30 napi fogyasztást tekintve a sorrend változatlan.

Az első használat mindegyik szer esetében 13-14 év körül következik be a legkorábban, s 18 éves korra a valaha kipróbálók több, mint fele túl van az első használaton. 21-22 éves kor fölött már kicsi a kipróbálás valószínűsége, a mák, a kodein és a szerves oldószerek esetében erre nem is volt példa.

A napi használat elenyésző, egyedül az amfetamin esetében éri el az egy százalékot, s viszonylag ritka a heti többszöri használat is, az amfetamin esetében 11,8 %, az extasy és az LSD tekintetében 6,2 %.

A partykat látogatók között lényegesen valószínűbb volt bármely drog használata, mint a discóba járók körében, s az egyes opiátszármazékok, a kokain, valamint a szervesoldószeres kivételével szintén valószínűbb volt a kipróbálás ténye, mint a klubokban. Ugyancsak nagyobb arányú volt a legalább egyszeri kipróbálás a klubokban, mint a hagyományos discóklubban.

Az egyes drogok fogyasztása közötti kapcsolat

Mind az alkohol, mind a marihuána vagy hasis tekintetében, az elmúlt 30 napban való használat valószínűbben járt együtt az aktuális dohányzással, mint annak hiányával. Nem mutatkozott ugyanakkor ilyen jellegű kapcsolat az ivás és a marihuánafogyasztás között.

Szintén szoros összefüggés mutatkozott az alkoholfogyasztás és az egyéb drogok használata között, a kapcsolat azonban *fordított*. Így mind az amfetamin, mind az LSD, s valamivel kisebb mértékben az extasy, valamint az opiátok tekintetében is valószínűbb használatot jelentett, ha a személy nem ivott alkoholt az elmúlt 30 nap során. A marihuána/hasis esetében viszont ismételt egymást erősítő hatás jelentkezett, így az elmúlt hónapban szívók valószínűbben használtak amfetamint, LSD-t, extasyt vagy opiátot is, mint a nem szívók. Az amfetamin, az LSD, az extasy és az opiátok tekintetében bármelyik drog aktuális használata valószínűbben járt együtt egy másik használatával is, mint annak hiányával.

Mindezek az eredmények meglehetősen politoxikomán képét festenek. Úgy tűnik, egyedül az alkohol és az illegális drogok párhuzamos fogyasztása kisebb mértékű, a statisztikai számítások azonban itt is csalókák. Valójában az extasy-, illetve amfetamin használók mintegy harmadánál – saját bevallásuk szerint – előfordul a stimuláns és az alkohol kombinációja⁵.

Különösen meglepő, hogy az olyan, alapvetően eltérő személyiség szerkezetet implikáló szerek, mint az opiátok, illetve az alkohol vagy a marihuána egyáltalán nem zárták ki használatuk jelentős átfedését. A jelenség hátterében feltehetőleg az áll, hogy a megkérdezettek többségénél (még?) nem alakult ki a drogpreferencia⁶, s a lehető legtöbb szerrel való kísérletezés dominál. Ezt az elképzelést erősíti az az eredmény is, hogy az opiáttal kísérletezők többsége valóban kísérletező, mindössze két személy jelzett napi használatot.

⁵ Kombináció alatt itt a két szer egyidejű használatát értjük, s nem a mindkét szerrel való, de különböző alkalmakkor való kísérletezést.

⁶ A drogpreferencia kifejezés azt a jelenséget jelöli, miszerint a drogfogyasztók többsége bizonyos fokú, vagy esetlegesen kizáró jellegű preferenciát mutat egyes kábítószeres irányába, más drogokkal szemben. A választás hátterében elsősorban személyiségjellemzők, illetve ezzel összefüggésben ideglettani háttérjellemzők feltételezhetők. A preferált drog kizárólagos fogyasztásának kialakulását azonban többnyire értelemszerűen a drogok széles spektrumával való kísérletezés előzi meg.

A szerfogyasztás és a discó kapcsolata

Mint láttuk, a barátok után a legtöbb szer esetében a discó a leggyakoribb helyszín, ahol drogot kínálnak a fiataloknak. Nem zárhatjuk ki annak lehetőségét sem, hogy az itt drogot ajánlók jelentős része szintén az ismeretségi körből kerül ki, s az egyéb adatok is arra engednek következtetni, hogy a drogok terjesztése inkább az informális hálókon, mint a hagyományos értelemben vett dealer kapcsolatokon keresztül történik. A megkérdezettek egyharmada jelezte, hogy ismer néhány olyan embert, akitől drogot tud/tudna vásárolni.

Kétségtelen azonban, hogy a fogyasztás helyszíne döntően a discó. Míg az elmúlt hónapban dohányzók harmada, s az alkoholfogyasztók fele jelezte, hogy elsősorban vagy kizárólagosan a discóban teszi ezt, addig az extasy és az amfetamin esetében a válaszolók háromnegyedénél volt ez így. Az utóbbi szerek esetében csak minden hetedik-tizedik személy nyilatkozott úgy, hogy a helyszíntől teljesen függetlenül használja a drogot. Ezzel szemben az elmúlt 30 napban marihuánát fogyasztók fele, helyszíntől függetlenül, mindenhol egyforma valószínűséggel szív. Úgy tűnik tehát, hogy az amfetamin-származékok tekintetében használatos „discó-drog” kifejezés megjelenésének hátterében valós jelenség áll.

Összefoglalás

Bár jelen összefoglalóban csak részleteiben közöltük a vizsgálat eredményeit, ezek az adatok is elegendők ahhoz, hogy megállapítsuk, nem teljesen alaptalan az a közvéleményben – elsősorban a médiák hatására – kialakult kép, miszerint a táncos szórakozóhelyek és a drogfogyasztás között szoros a kapcsolat.

A valaha illegális szereket kipróbálók aránya az egyes helyszínek szerint

	Discó	Klub	Party	Összesen
Valaha marihuánát/hasist fogyasztók aránya	33,10 %	81,70 %	93,30 %	64,90 %
Valaha illegális szereket fogyasztók aránya (marihuána)	28,60 %	53,00 %	81,70 %	50,90 %
Valaha bármilyen illegális szert fogyasztók aránya	40,90 %	81,70 %	95,20 %	68,60 %

Elgondolkodtató tény, hogy a megkérdezettek 40-95 %-a használt már valamilyen illegális drogot életében. Különösen megfontolandó, hogy egy, pusztán néhány évvel fiatalabb korosztály (16 évesek) körében végzett vizsgálat eredményei szerint a Budapesten lakók 12,1 %-a fogyasztott életében valamilyen illegális szert (Elekes és Paksi, 1995), s a budapesti iskolákba járók egyetlen szer tekintetében sem mutattak nyolc százaléknál magasabb életprevalencia (valaha kipróbáló) értéket (Paksi Borbála szóbeli közlése). Csak összehasonlításképp, az általunk vizsgált mintában a marihuánafogyasztás 8,7-szer, a heroin kipróbálása 15,1-szer, a kokain és az amfetamin használata pedig 34,3-szer, illetve 40,5-szer gyakoribb, mint a 16 éves iskolaspopulációban.

Nem egyértelmű a kép azonban az alkoholfogyasztás tekintetében. Bár az elmúlt hónapban ivók aránya jelen mintában lényegesen magasabb, mint a tizenhat évesek között (Elekes és Paksi, 1996), s hasonlóképp részek is sokkal többen voltak, könnyen lehet, hogy ezekért az eredményekért az életkori különbségek tehető felelőssé. A fogyasztás gyakoriságát tekintve ugyanis azt az elgondolkodtató eredményt kapjuk, hogy míg más vizsgálatok alapján a 20 és 29 év közöttiek több, mint 50 % napi alkoholfogyasztó Magyarországon (Kopp és Skrabski, 1995), addig a discóba járó, hasonló korú személyek között ez az arány csak 2,8 %, s a heti ivók aránya sem éri el a 25 %-ot. Bár mintánk kicsinysége messzemenő következtetések levonásához nem ad alapot, mégis úgy tűnik, hogy a rekreációs droghasználat az intenzifikált alkoholfogyasztás ellen hathat.

Megfontolandó ugyanakkor, s a differenciálás szükségességére int minket az a megfigyelés, hogy az egyes szórakozóhely-típusok között alapvető különbségek mutatkoznak, mind a fogyasztott szerek jellegének, mind a használat intenzitásának tekintetében. Hangsúlybeli eltolódások még az egyforma típusba sorolt helyek között is jelentkeztek.

Kitekintés

Kétségtelen, hogy jelen vizsgálat semmilyen tekintetben nem tekinthető reprezentatív felmérésnek, jellegéből fakadóan nem is lehet az. Ennek ellenére lehetőséget nyújt néhány, a magyarországi helyzetet jellemző következtetés levonására.

Gerevich (1994) felveti, hogy a magyarországi droghelyzet kettős képet mutat: egyszerre jellemzi az úgynevezett „szegény drogozás” (Bácskai és Gerevich, 1994), azaz az elsősorban az alacsony infrastruktúrájú vidékeket jellemző benzodiazepin-, barbiturát- és szerves oldószer használata, valamint a westernizáció, vagyis a nyugati típusú drogfogyasztási tendenciák néhány éves fáziskéséssel történő megjelenése. E tekintetben úgy tűnik, a kép differenciáltabb. Jelen adatok tükrében feltételezhető, hogy a nyugati típusú fejlődés maga is kettős tendenciát takar, s Magyarországot jelen pillanatban egyszerre jellemzi az opiát típusú szerek használatának növekedése, amely tendencia Amerikában és Nyugat-Európában közel húsz évvel ezelőtt zajlott⁷, s jelen pillanatban inkább ellenkező előjelű folyamat, azaz stagnálás, vagy akár a heroinfogyasztás csökkenése, a fogyasztók életkorának növekedése figyelhető meg (például Kozel és Adams, 1986; Peveler, Green és Mandelbrote, 1988; Sandwijk, Cohen és Musterd, 1991; Gfroerer és Brodsky, 1992). Egy holland discó-látogatók körében végzett felmérés például (Korf, Nabben és Schreuders, 1995) hasonló mintán, éppen feleannyi heroinhasználót jelez (valaha használók), mint jelen vizsgálat. Ezzel párhuzamosan a pszichostimulánsok (amfetamin, extasy, kokain) használata tekintetében a magyarországi tendenciák – kisebb eltérésekkel – a nyugati fejlődésmentellel azonosak.

Jelen megfigyelések a discóval kapcsolatba hozott drogok tekintetében hasonló adatokat jeleznek, mint a nyugati felmérések. Bár elsősorban a szociális-rekreációs használat, azaz a heti használatnál nem gyakoribb, szociális kontextustól, szórako-

⁷ Amerikában a heroinfogyasztás epidemiológiai méretű növekedése 1971 és 1977 között történt. Kisebb mértékű, s feltehetően inkább lokális, mint az egész országot érintő növekedés az 1980-as évek elején volt jellemző.

zástól függő, s nem addiktív típusú használat a jellemző, a vizsgált populáció fiatal életkora, s az esetek mintegy felében csak egy-két évre visszatekintő szerfogyasztása nem jelent biztosítékot az intenzifikált fogyasztás kialakulásával szemben. Aggodalomra elsősorban a nyugati összehasonlításban is viszonylagosan magas intravénás használat előfordulása adhat okot (Solowij, Hall és Lee, 1992).

Végezetül azt kell mondanunk, a média és rajta keresztül a közvélemény kétségtelenül valós jelenségre figyelt fel. A discók jelen vannak, s nap mint nap, vagy inkább hétvégéről hétvégére megtelnek, nem csak látogatókkal, de drogokkal is, elsősorban hallucinogén- és stimuláns hatású szerekkel. Valószínű azonban, hogy a probléma általános megítélése értékítéletektől sem mentes torzításokat tartalmaz, s alapvetően alkoholfogyasztó társadalmunk/kultúránk (Kopp és Skrabski, 1995) csakúgy, mint Európa-szerte mindenhol, nehezen fogadja be az egyéb módosult tudatállapotot előidéző szereket. Bár az 1980-as évek második felében meginduló amfetamin-hullám, élen a lényegében újonnan bevezetett extasy-val⁸ valós problémát jelenthet, a reakciók minden bizonnyal túlzók. Kétségtelen, hogy néhány állatkísérlet az extasy neurotoxikus⁹ hatását jelzi (összefoglalóan vö. Peroutka, 1989; Grob, Bravo és Walsh, 1990), és sporadikus beszámolók szólnak néhány halálesetről is (például Dowling, McDonough és Bost, 1987), összességében azonban úgy tűnik, hogy ezen szer egészségkárosító hatása az alkohol viszonylatában elenyésző, s hasonlóképpen a pszichoszociális következmények sem tűnnek jelentősnek (Solowij, Hall és Lee, 1992)¹⁰. Bár a humán vizsgálatok, s különösen a hosszútávú hatásokat célzó kutatások egyelőre hiányoznak – s biztosat csak majd ezek tükrében állíthatunk –, annyi bizonyos, hogy a becslések szerint világszerte elfogyasztott extasy mennyisége nincs arányban az egészségügyben segítséget keresők számával¹¹.

Amiről végképpen nem szabad megfeledkeznünk: soha nem a szer fogyasztásának ténye az, ami a problémát valós gonddá avatja, mivel ez többnyire csak egyfajta jelzés a háttérben megbújó jelenségről. Hogy miért hódít napjainkban a „love drug”-ként, avagy „hug-drug”-ként¹² bevezetett extasy (Solowij, Hall és Lee, 1992), a jelenség mélyebb, jelen kereteket meghaladó kulturális és személyiségfejlődés szempontú elemzését igényelné. Talán nem felelőtlenység azonban feltételezni, hogy a discó-drogok használata a kikapcsolódás, a rekreáció mellett elsősorban a mai fiatalokkal kapcsolatban olyan sokat emlegetett kiüresedéssel hozható kapcsolatba. A fiatalok öröme, felhőtlen boldogságra vágnak, s fogyasztói társadalmunk maga

⁸ Az extasy-t 1914-ben szintetizálták először (Shulgin, 1986), de csak a század második felében kezdték használni az LSD-kísérletek nyomán, terápiás jelleggel (Grinspoon és Bakalar, 1986), tekintve, hogy a pszichoterápiában történő alkalmazása lényegesen kevesebb problémát vetett fel, mint a hallucinogén LSD használata. discó-drogként való terjedésére csak az 1980-as évek második felében került sor.

⁹ Idegrendszer károsító hatás.

¹⁰ Bár az irodalmi adatok részletes tárgyalásába e helyütt nem bocsátkozunk, érdemes megemlíteni, hogy néhány újabb tanulmány felveti az extasy és egyes pszichiátriai zavarok, elsősorban a szorongás, a pánik betegség (Whitaker-Azmitia és Aronson, 1989) és a paranoid pszichózis (Mc Guire és Fahy, 1991) kapcsolatát. Úgy tűnik azonban, a leírt esetek többségében a betegség megjelenését intenzív extasy használat, gyakran egyéb drogok (elsősorban kokain) használata és/vagy már korábban is jelentkező pszichiátriai kezelési előzmények okozták.

¹¹ A magyarországi adatokat tekintve, az 1996 december 31-én nyilvántartott drogfogyasztók 5 %-a került kezelésbe amfetamin típusú kábítószer használata miatt (Network, 1997).

¹² A „hug” angol szó jelentése ölelés, ölelkezés.

szolgáltatja a mintát ahhoz, miképpen lehet olcsón, gazdaságosan, egyszerűen örömet „vásárolni”. Úgy tűnik, hogy míg az opiát típusú szerek fogyasztásának hátterében a túlradó érzelmek tompítása, kontrollálása, kezelhetővé tétele áll (például Khantzian, Mack és Schatzberg, 1974), addig az amfetaminszármazékok és a hallucinogén anyagok ellenkezőleg, az élmények előhívását, az érzékek felfokozását és az érzelmi világ megmozgatását segítik elő. Ezen utóbbi szerek használatának további mozgató rugója lehet a spirituális élmény, a transzcendens világhoz való útkeresés (Watson és Beck, 1991).

DEMETROVICS ZSOLT

IRODALOM

- BÁCSKAI ERIKA – GEREVICH JÓZSEF: *Poverty drug use in Hungary*. In: *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 1994/3. sz. pp. 1-7.
- ELEKES ZSUSZANNA – PAKSI BORBÁLA: *A magyarországi középiskolások alkohol és drogfogyasztása*. Népjóléti Minisztérium, Budapest, 1996.
- DOWLING, GRAEME P. – MCDONOUGH, EDWARD T. – BOST, ROBERT O.: 'Eve' and 'Extasy'. *A Report of Five Deaths Associated With the Use of MDEA and MDMA*. In: *JAMA*, 12, 1987. pp. 1615-1617.
- FEJÉR BALÁZS: *LSD és popkultúra*. Kézirat, Budapest, 1997.
- FRIDLI JUDIT – PELLE ANDREA – RÁCZ JÓZSEF: *Drogfogyasztás és büntetőpolitika*. In: *Szenvedélybetegségek*, 1994/1. sz. pp. 15-21.
- GROERER, JOSEPH – BRODSKY, MARC: *The incidence of illicit drug use in the United States 1962-1989*. In: *British Journal of Addiction*, 87, 1994. pp. 1345-1351.
- GEREVICH JÓZSEF: *Az európai és a magyarországi droghelyzet: hasonlóságok és különbségek*. In: Gerevich József (szerk.): *Drog és Politika*. Egészséges Ifjúságért Alapítvány, Budapest, 1994. pp. 25-30.
- GRINSPOON, LESTER – BAKALAR, JAMES B.: *Can Drugs Be Used to Enhance the Psychotherapeutic Process?* In: *American Journal of Psychotherapy*, 1992/3. sz. 393-404.
- GROB, CHARLES: *Second Thoughts on 3,4-Methylenedioxymethamphetamine (MDMA) Neurotoxicity*. In: *Archives of General Psychiatry*, 1990/47. sz. p. 288.
- HIBELL, BJÖRN et al.: *1995 ESPAD Report*. Stockholm, 1997.
- Jelentés a pszichiátriai, neurológiai és stroke ellátás országos helyzetéről*. Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, Budapest, 1997.
- KATONA ÉVA – TALABÉR GYÖRGY: *A Pompidou Csoport és a UNDCP közös projektje. A Multy city hálózat kiterjesztése Közép-Európára*. Budapest és Szeged városjelentése. Kézirat, évszám nélkül.
- KHANTZIAN, EDWARD J. – MACK, JOHN E. – SCHATZBERG, AALAN F.: *Heroin Use as an Attempt to Cope: Clinical Observations*. In: *American Journal of Psychiatry*, 1974/2. sz. pp. 160-164.
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD: *Magyar lelkiállapot*. Végeken Kiadó, Budapest, 1995.
- KORF, DIRK J. – BLANKEN, PETER – NABBEN, TON: *Een nieuwe wonderpil? Verspreiding, effecten en risico's van extasygebruik in Amsterdam*. Jellinek Centrum, Amsterdam, 1991.
- KORF, DIRK J. – NABBEN, TON – SCHREUDERS, MADELO: *Antenne 1995. Trends in Alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 1995.
- KOZEL, NICHOLAS J. – ADAMS, EDGAR H.: *Epidemiology of Drug Abuse: An Overview*. In: *Science*, 1986/4779. köt. pp. 970-974.
- MCGUIRE, PHILIP – FAHY, TOM: *Chronic paranoid psychosis after misuse of MDMA („extasy”)*. In: *British Medical Journal*, 23 March, 697. 1991.
- Az Országos Alkoholológiai Intézet állásfoglalása az addiktológiai ellátás rendelkezésére álló kapacitások egyes kérdéseiről*. In: *Network*, 1997/6. sz. p. 63.
- PAKSI BORBÁLA: *Lehetőségek és problémák a magyarországi drogepidemiológiai kutatásokban*. In: *Szenvedélybetegségek*, 1997/2. sz. pp. 114-125.
- PEROÚTKA, STEPHEN J.: *Incidence of Recreational Use of 3,4-Methylenedimethoxymethamphetamine (MDMA, „Extasy”) on an Undergraduate Campus*. In: *The New England Journal of Medicine*, 1987/24. sz. pp. 1542-1543.
- PEROÚTKA, STEPHEN J.: 'Extasy': *A Human Neurotoxin?* In: *Archives of General Psychiatry*, 1989/46. sz. p.191.
- PEVELER, ROBERT C. – GREEN, ROSALIND – MANDELBRÖTE, BERTRAM M.: *Prevalence of Heroin Misuse in Oxford City*. In: *British Journal of Addiction*, 1988/83. sz. pp. 513-518.

- RÁCZ JÓZSEF: *Iffúsági szubkulturák és fiatalkori „devianciák”*, Magyar Pszichiátriai Társaság, Budapest, 1989.
- RÁCZ JÓZSEF – HOYER MÁRIA: „Pörgés” és „punynyadás” I.-III. *Alkohol- és droghasználók szociálpszichológiai és etnográfiai vizsgálata a Jereván lakótelepen*. In: *Szenvedélybetegségek*, 1995/4. sz. pp. 244-250., 1995/5. sz. pp. 331-336, 1995/6. sz. pp. 414-421.
- SANDWIJK, J. P. – COHEN, P. D. A. – MUSTERD, S.: *Licit and Illicit Drug Use in Amsterdam*. Instituut voor Sociale Geografie Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 1991.
- SHULGIN, ALEXANDER T.: *The Background and Chemistry of MDMA*. In: *Journal of Psychoactive Drugs*, 1986/4. sz. pp. 291-304.
- SOLOWI, NADIA – HALL, WAYNE – LEE, NICOLE: *Recreational MDMA use in Sydney: a profile of 'Ecstasy' users and their experiences with the drug*. In: *British Journal of Addiction*, 1992/87. sz. pp. 1161-1172.
- WATSON, LYNNE – BECK, JEROME: *New Age Seekers: MDMA Use as an Adjunct to Spiritual Pursuit*. In: *Journal of Psychoactive Drugs*, 1991/3. sz. pp. 261-270.
- WHITAKER-AZMITIA, PATRICIA M. – ARONSON, THOMAS A.: „Ecstasy” (MDMA)-Induced Panic. In: *American Journal of Psychiatry*, 1989/1. sz. pp. 119.